

Linka důvěry nechala šikanovaného žáka na holičkách

Jakub Čaněk

TELEFONÁT I.

Na Linku důvěry volal Michal poprvé před osmi lety (v březnu roku 1996) kvůli šikaně na základní škole. Z telefonátu byl velmi rozčarován.

Podstata celé věci byla v tom, že konzultantka Michalovi „poradila“, aby se obrátil na své rodiče, aby zašli za jeho třídní učitelkou a vše jí vysvětlili. Michal s tím nesouhlasil, protože svým rodičům prostě nedůvěřoval. Nic jim říkat nechtěl. Nebyl však schopen to specifikovat. Zmohl se jen na reakce typu: „Nó, to..., no..., to...“. Víc ze sebe nedostal. Když asi dvě sekundy nic neříkal, začala hovořit konzultantka, která potvrdila své stanovisko.

Proč Michal nedokázal zdůvodnit svou nedůvěru k rodičům? Na to nedokáže uspokojivě odpovědět. Nejspíš to ale bylo tím, že byl velmi rozrušený a vystresovaný. Dokonce v tu chvíli i brečel. Možná byl velmi skeptický k odpovědi konzultantky. A tak přemýšlel, jak by své vysvětlení formuloval. Bohužel ale neměl čas na rozmyšlenou, protože když nic neříkal, konzultantka mu zopakovala svůj názor.

Je naprosto absurdní očekávat od oběti nějaké věcné a logické vysvětlení - zvláště v takové situaci. Nezáleží na tom, jestli je ta nedůvěra k rodičům oprávněná, podstatné je, že existuje. Michal určitě nebyl zdaleka jediný klient, který se na linku důvěry obrátil až když už nikomu ze svého okolí nedůvěřoval. Je tedy přinejmenším absurdní, pokud jim pak konzultant(ka) „poradí“, aby se svěřili rodičům.

Konzultant by tedy měl nechat klienta přemýšlet, pokud se klient zastaví na začátku nebo uprostřed věty a nic neříká. Ať ho konzultant povzbudí, a vyzve ho, aby si v klidu rozmyslel, co chce říci. Bohužel ale v tomto telefonátu tomu tak nebylo. Když Michal několik sekund nic neříkal, tak mu konzultantka zopakovala své stanovisko, že se má svěřit rodičům.

TELEFONÁT II.

Podruhé Michal na Linku bezpečí telefonoval v dubnu roku 1998. A tentokrát si předem ujasnil, že pokud bude s jednáním konzultantky nespokojen - jako v případě prvního telefonátu - tak si na ní prostě bude stěžovat. Před sebe si dal papír a propisku, a ve chvíli, kdy se mu konečně podařilo se dovolat, zapsal přesný čas začátku hovoru. Pak si také zapsal přesný čas jeho ukončení a k tomu doplnil datum. Jak to dopadlo, si můžete přečíst v následujících odstavcích.

Hned, jak se Michal zmínil, že kvůli šikaně již dvakrát změnil školu, konzultantka mu velmi rázně oznámila, že v takovém případě si za to prostě může sám. Úplně se toho chytla a byla naprosto neoblomná. Michal s takovým jednáním (od konzultantky linky důvěry!) vůbec nepočítal, a tak ani pořádně nevěděl, jak na to má zareagovat. Domníval se, že konzultanti linek důvěry procházejí velmi pečlivým školením, jehož součástí je také upozornění na velmi rozšířený mylný názor „když je někdo šikanován všude, kam přijde, tak si za to může sám“. Mám teď na mysli zvláště ty oběti šikany, o kterých píše Michal Kolář ve své knize „Skrytý svět...“ a mezi které patří i hlavní hrdina tohoto příběhu:

*„...na školách existují ‚typické‘ oběti, které jsou **opakovaně týrané**. V žádném případě to nejsou nějakí defektní jedinci. Jsou to pouze ‚nejslabší ze slabých‘. To znamená, že vůbec neumějí skrývat strach a využívat strachu druhých.“*

(Michal Kolář, Skrytý svět šikanování ve školách, Portál, Praha 1997)

(Slova „**opakovaně týrané**“ jsem záměrně označil tučně a podtrženě - pozn.aut.)

„Pokusy pomoci několika fyzicky robustním ‚typickým‘ obětem jejich zařazením do běžného kursu karate a sebeobrany příliš neuspěly. Tito chlapci nedokázali uvolnit zablokovanou agresi do sportovního střetnutí a chyběla jim vůle k tréninku. Významný efekt však měla malá psychoterapeutická skupina, která kromě sebepoznávání obsahovala ve druhé části programu posilování a nácvik prvků juda a karate.“

(Michal Kolář, Skrytý svět šikanování ve školách, Portál, Praha 1997)

Nejde však jen o žáky „nejslabší ze slabých“. Třeba i děti s vysoce nadprůměrnou inteligencí mohou své spolužáky všelijak „provokovat“ svými velmi odlišnými zájmy, postoji, názory... Například jeden mimořádně talentovaný žák utekl z první třídy hned druhý den. Prý se tam nic neučí. Místo pohádek se zajímá o elektrotechniku a historii. Číst se naučil už dávno před svým nástupem do školy. Se spolužáky si nerozumí. Škola ho nebaví. A ať už by byl na jakékoliv klasické základní škole, tak by tomu nebylo jinak. Znamená to tedy, že si „může sám“ za to, že si se svými vrstevníky nerozumí? Jiná - mimořádně inteligentní dívka, která na doporučení psychologa přeskočila druhou a třetí třídu, si postěžovala na šikanování ze strany svých spolužáků. S matkou prý doma trénuje sebeobranu. Jak upoutává pozornost svého okolí? Při zápisu do první třídy se jí zeptali, „jakou barvu má tato kostka“. Odpověděla jim, že to není kostka, ale kvádr. Na otázku jednoho učitele, „jestli už probírali písmenko G“, odpověděla způsobem, který pro dítě první třídy není zrovna typický: „Písmenko G? To už jsem dávno sestudovala...“

V té souvislosti bych chtěl zmínit následující citát:

„... uvádíme zásadu, kterou bychom měli dětem vštěpovat neustále: Pokud se v něčem odlišuješ od jiných dětí, nemáš se za co stydět. Buď hrdý na to, že jsi, na rozdíl od nich, výjimečný.“

(Peter Pöthe: Dítě v ohrožení, G plus G, Praha 1999, druhé, rozšířené vydání)

A pak můžeme zajít ještě dál. Co třeba lidé, kteří trpí nějakou psychickou nemocí? Vždyť i ti se často *chovají jinak*. Psychiatr by byl jistě schopen vyjmenovat celou řadu duševních onemocnění, kdy pacient svým chováním provokuje své okolí a je *zesměšňován a ponižován všude, kam přijde*. Není to proto, že by si za to „mohl sám“. Je to proto, že je nemocný.

Konzultantka se snažila Michalovi za každou cenu vnutit, že si za to může sám. Začala předkládat následující teorie:

Prý spolužáky poučuje. Michal se jí však snažil vysvětlit, že poučování je to, když je někdo konzervativní a jen o svých názorech si myslí, že jsou pravdivé, a tak je vehementně vnucuje ostatním (to je alespoň Michalovo vysvětlení slova „poučování“), a to rozhodně není jeho případ. Pokud vyjadřuje své názory, činí tak stejně, jako ostatní žáci, rozhodně není pravda, že by někoho poučoval.

Představme si ale modelový příklad, že Michal (nebo kdokoliv jiný - to platí obecně) by svého spolužáka opravdu provokoval - třeba právě sugestivním poučováním a káravým hlasem. Ale pozor - „myslí to dobře“. Ano - čtete správně, on to skutečně „myslí dobře“! Tato kouzelná slova si zapamatujte. „Myslí to dobře“!!!!!!!!!!!! Svého spolužáka poučuje proto, že mu chce upřímně pomoci, nikoliv proto, že by mu chtěl ublížit. Myslí to s ním dobře, neuvědomuje si však, že to přehání a že už tím dotyčnému - lidově řečeno - „leze na nervy“. A tak by tento kluk Michalovi na oplátku začal nadávat a vyhrožovat zbitím před školou. Michal to oznámí na lince důvěry, tam mu však řeknou, že si za to může sám, protože ho „provokuje“, a tak tedy odmítnou zasáhnout. Týraný žák si však žádného provokování není vědom.

A tak konflikty pokračují dál. Napětí se stupňuje. Vše vyvrcholí tím, že si Michal přinese do školy nůž a spolužákovi způsobí velmi vážná zranění (v horším případě i smrt). Pak si můžeme pokládat ty okřídlené otázky: „Jak se to mohlo stát... Zrovna na naší škole...“ Odpověď je velmi jednoduchá - stát se to nemuselo, kdyby pracovníci linky důvěry intervenovali na škole, kam dotyčný chodí a konzultantka se neodvolávala na tu absurdní frázi: „Provokuje ho - může si za to sám.“

Pokud pedagog (konzultantka, rodič, či jiný dospělý...) šikanovanému řekne „Poučuješ ho, sám si za to můžeš“, tak tím vlastně staví agresora do role jakéhosi soudce, který určuje, jaký trest provokatérovi udělí. A tím trestem je např. to, že mu nadává, zbije ho před školou nebo mu vyhrožuje zbitím, apod... Je však více než jasné, že žák nemůže být nějakým soudcem, který uděluje trest jinému žákovi. Co takový žák ví o mezilidských vztazích, lidské psychice a motivech lidského jednání? Tím soudcem může být pouze dospělý člověk, který především provokatérovi jasně vysvětlí, v čem spočívá jeho chování a proč někomu jinému toto chování může vadit. Jak jsem již zmínil - třeba si to dotyčný ani neuvědomuje. Pouze učitel může rozhodnout o trestu pro žáka nikoliv spolužák. A jen tak mimochodem - nejsou tělesné tresty zakázané? Pokud ano, tak proč učitel nechá agresora, aby provokatéra zbil před školou????

A nejen to. Kam se podělo pravidlo „Žádný žák nesmí být týrán“?

„Oběti mohou být velmi slušní žáci s dobrým prospěchem, ale všechno je jinak, když se oběti stanou vyhlášení darebáci a provokatéři. Tady je rozpletení problému, kdo koho napadl, kdo koho týral, velmi obtížné. Aby nebylo zmatků málo, stává se také, že oběť je současně agresorem.

I v nejobtížnější situaci se pedagog může držet jasného pravidla: Žádný žák nesmí být týrán!“

(Michal Kolář: Skrytý svět šikanování ve školách, Portál, Praha 1997, 1. vydání)

Ted' ale zpět. Jak jsem zmínil - Michal se ohradil proti tomu, že by své spolužáky poučoval. Konzultantka to tedy zkusila jinak: „Tak svůj názor neříkej, když nikoho nezajímá.“ To by ale bylo jako před rokem 1989. Tehdy také názory lidí nikoho nezajímaly.

Další návrh konzultantky zněl, jestli by nebylo dobré, kdyby chodil do posilovny. Tento návrh je však naprosto absurdní, protože Michalův problém není fyzická slabost, ale zablokovaná agresivita. Jinak - chodit do posilovny samozřejmě není špatný nápad, ale s řešením šikany to nemá nic společného.

Michal odmítl tento nápad také z toho důvodu, že zabránit šikaně je povinností školy. Ne - to si nevymyslel ve své hlavě. To mu řekla jedna jeho kamarádka - právnička a také to četl v nejedné knize o šikaně. Konzultantka mu však odpověděla: „Jó, to je dneska složitý, co je čí povinností, to není tak jednoduchý...“ Michal však trval na svém. A tak byl obviněn, že se staví do role „právního experta“. Michal se této reakci divil, byl přesvědčen, že nemusí studovat právnickou fakultu k tomu, aby věděl, že zabránit šikaně je povinností školy. Ale i kdyby tu šlo o fyzickou sílu a i kdyby řešit šikanu ve škole bylo povinností žáka, tak kdo Michalovi zajistí bezpečí po dobu - řekněme půl roku - než začne mít cvičení v posilovně nějaký efekt???? Tu samou otázku si samozřejmě můžeme pokládat i v případě, kdyby Michal docházel na psychologické skupiny, o kterých se hovoří v knize Skrytý svět šikanování ve školách. A můžeme zajít ještě dál: Co kdyby se efekt té psychologické léčby neprojevil? Co kdyby bylo třeba léčbu opakovat nebo ještě něčím doplnit????

Poznámka: Zabránit šikaně je skutečně povinností školy v případě, že k týrání dochází v době vyučování (včetně přestávek). Pokud např. děti šikanují svého spolužáka cestou do školy a ze školy, tak škola doopravdy z hlediska právního zasahovat nemusí, z hlediska morálního by ale zasáhnout měla, zvláště v případě, že se jedná o její žáky. Michala šikanovali spolužáci o přestávkách, a proto byla pravda na jeho straně a ne na straně konzultantky, která se mu snažila namluvit, že „to není tak jednoduchý“. Michal se sice k

problému postavil alibisticky, ale oprávněně. Zajistit žákům bezpečí v době vyučování je skutečně povinností pedagogů, a právě proto ještě jednou zdůrazňuji, že na tento alibismus má Michal plné právo.

Konzultantce rychle docházely argumenty, a tak si povzdechla: „No jó, když ty máš ke všemu ‚ale...‘“. To je ale fráze, kterou je potřeba nějakým způsobem oddůvodnit - tedy - „proč je tento neustálý nesouhlas neopodstatněný“. Michal se však ničeho takového nedočkal.

Když Michalovi nějaký učitel vytkl, že je „pořád proti“ (nebo tato konzultantka „máš ke všemu ‚ale...‘“), tak mu to připadalo, jako kdyby mu chtěl někdo určit jakýsi „limit“, stanovující, kolikrát během diskuse (nebo během nějakého období) může mít člověk odlišný názor a když ten limit vyčerpá, tak už prostě musí souhlasit. To je pravidlo patřící spíše do Kocourkova, než do demokratické diskuse.

Telefonát tak skončil fiaskem.

TELEFONÁT III. A IV.

Na základě výše uvedených faktů se Michal rozhodl pro stížnost na konzultantku. A tak zavolał na tuto linku důvěry znovu a vše oznámil konzultantovi, ke kterému byl zrovna přepojen. Ten byl velmi slušný a vstřícný, a slíbil, že se vše prošetří. Domluvili se, že mu Michal zavolá za čtrnáct dnů. Podle času a data, kdy se hovor konal, konzultant zjistil, o jakou kolegyni se jednalo. A když pak Michal za těch čtrnáct dní zavolał, dostalo se mu od něj akorát alibistických výmluv ve stylu: „Nó, to my jsme taky jenom lidi...“ A tím vše skončilo. Michal se v tu chvíli nezmohl mu příliš oponovat a vyvinout na něj větší tlak. Proč? Těch důvodů je více...

Jedním z nich byl ten, že Michala strašně zmátlo pravidlo, které znělo: „Šikana se musí alespoň jednou opakovat“. Toto pravidlo si přečetl na jednom letáku pro oběti šikany(!). Michal byl šikanován s přestávkami (např. šikanovatel ho tři dny nebo i týden nechal být, po té, co si s ním promluvila paní ředitelka, ale pak začal šikanovat znovu), a tak vůbec hlavní hrdina tohoto příběhu nevěděl, jak by se to řešilo, když to probíhá takhle přerušovaně... Vysvětlím vám to ještě konkrétněji:

Hlavou se mu honili například tyto myšlenky:

„Spolužák mi nasypal něco do tašky, nadával mi a vyhrožoval mi. Šel jsem to oznámit paní ředitelce. Ta si se mnou velmi ochotně a slušně promluvila, ale nezasáhla. Nezasáhla asi proto, že se to neopakovalo (možná také ctíla dotyčné pravidlo). Šikana ale pokračovala dál. Šel jsem to znovu oznámit. Tentokrát si paní ředitelka pozvala všechny viníky do ředitelny, a tam jim zřejmě dala ‚kázáníčko‘. Tím vše skončilo, ale jen asi na týden. To znamená, že když to skončilo, tak se tím uzavřel **jeden případ - tedy tím, že ta paní ředitelka si s nimi promluvila a ti kluci mi dali pokoj**.“ A teď dávejte velký pozor. Michal to bral tak, že když ho ti agresori asi týden nešikanovali po té, co si s nimi paní ředitelka promluvila, tak tím, že ho začali šikanovat znovu **vše začíná na novo - začíná tím nový případ šikany a vše se zase musí znovu - alespoň jednou opakovat**.

Michal se tedy bál, že linka důvěry si bude interpretovat dotyčné pravidlo právě tímto způsobem. Nejvíce se bál toho, že by intervenovali na škole, šikanisté by ho třeba dva nebo tři měsíce nechali být, ale pak by se vše znovu obnovilo. A to, že začali už několik měsíců předtím, by nikdo nebral v úvahu, protože „je to už delší doba“, a tak se vše musí znovu opakovat. **A právě toho se Michal bál nejvíc.**

Možná nad tím kroutíte hlavou, ale podstatné je, že pravidlo „šikana se musí alespoň jednou opakovat“ je naprosto absurdní už proto, že je diskriminační. Proč? Představte si, že by někdo navrhl parlamentu zákon, který by říkal, že když občanovi romského původu dá někdo facku, napíše mu výhrůžný dopis apod., tak se tím policie nemusí zabývat, „protože se to neopakovalo“ a když je tím napadeným bílý, tak se tím policie musí zabývat hned - i když

se to stalo jen jednou. Kdyby si někdo něco takového odvážil navrhnout, dostal by zcela oprávněně nálepkou *rasista*. No - a když nějaký psycholog určí, že pokud žák napadne svého vrstevníka, tak to „něco je“, až když se to „alespoň jednou opakuje“, tak to nikomu nepřijde být divné. Ve skutečnosti je to ale jedno a to samé. A těm, kdo se mnou nesouhlasí, položím řečnickou otázku: Chcete snad říci, že když žák - „jednou“ svému vrstevníkovi nalije do tašky vodu, tak to nic není, dokud se to neopakuje, ale když něco takového udělá učiteli, tak je to ihned skandál nejvyššího stupně?! Představte si oběť šikany, která se z jakéhokoliv důvodu nemůže bránit. Ať už je tím důvodem zablokovaná agresivita nebo menší fyzická vyspělost. Agresor jí něco nasype do tašky a ona to jde oznámit učiteli. Ten se tím odmítne zabývat a odpoví jí, ať mu řekne, pokud by se to opakovalo. Reakce oběti bude zcela zákonitá - naštvete se do maxima, stejně jako pedagog, kterému něco nasypal do tašky jeho vlastní žák. Dovedete si představit situaci, že by si učitel postěžoval na nějakého žáka, a ředitel by mu odpověděl, ať si z toho nic nedělá a přijde mu říct, až když se to bude opakovat????!!!!!!!

Jiní žáci by si to mohli vyložit takto: „Jednou to udělat můžu. Ale podruhé už ne. I když vlastně - můžu to udělat podruhé, ale až za delší dobu, kdy už si na to nikdo nevzpomene. A i kdyby si někdo vzpomněl, tak se to přece nebude dávat do souvislosti... Přece mně neřeknou, že jsem se dopustil šikany, protože jsem to udělal už dřív - někdy před několika měsíci¹⁾... A nebo - můžu to udělat až naše třídní nebude ve škole, a tak se o tom dozví jiný učitel, který nebude vědět, že jsem to udělal už dřív...“

Faktem je, že by skutečně působilo podivně, pokud by učitelka řekla agresorovi něco ve smyslu: „Ale ty jsi to udělal již před několika měsíci, takže ses teď dopustil šikany!“

A to ještě není všechno - představte si, že by tím intervalem nebylo několik měsíců, ale třeba jeden rok.

Jak vystříženě z Absurdistánu...

I přes všechny tyto pochybnosti šel Michal za paní ředitelkou. Když jí řekl, že dotyčný kluk ho „jen“ pošťuchuje, tak mu odpověděla, že s tím v tuto chvíli nemůže nic dělat. Agresora může vyhodit ze školy až na konci školního roku. Ledaže by mu třeba způsobil nějaké zranění. To by šel ze školy ze dne na den... Ale když ho „jen pošťuchuje“, tak se s tím bohužel před koncem školního roku nedá nic dělat... Od té doby si již Michal příliš nestěžoval a když už, tak ne proto, že by očekával nějakou pomoc - šlo spíše o projev bezmoci... Michal však paní ředitelce věřil. Televizních reportáží o „děravých českých zákonech“ viděl už mnoho, a tak byl přesvědčen, že s tím opravdu nelze nic dělat. **A linka důvěry s tím nic nezmuže**, protože jak Michalovi říkal jeho bratr, „individuální studium je možný v Americe“. Neřekl sice „v České republice to možný není“, ale tu prvně uvedenou větu řekl s takovou jistotou, že Michala vůbec nenapadlo se ho zeptat. „A přejít na jinou školu? To je taky nesmysl, protože tam bych byl šikanován znovu - a třeba by to bylo ještě horší - vzhledem k mé zablokované agresivitě...“ (Navíc - jak jsem uvedl na začátku - Michal už kvůli šikaně změnil školu, ale nepomohlo to.)

Poznámka: Individuální studium - tedy způsob plnění školní docházky, kdy žák se učí doma, a do školy chodí jen jednou za čas na přezkoušení, je možný i v České republice, a to pokud psychiatr napíše pro školu zprávu, že žák není schopen se účastnit vyučování (bez ohledu na možnost „přechodu na jinou školu“). V tomto případě mám na mysli především děti dlouhodobě šikanované.

V současnosti parlament projednává návrh školského zákona, který umožňuje individuální studium (respektive „individuální vzdělávání“ - tak je tato forma školní docházky specifikována ve školském zákoně) jen na I. stupni základní školy. I přesto ale návrh zákona umožňuje tento způsob plnění školní docházky i na II. stupni, nejedná se však o individuální vzdělávání ve smyslu zákona. Jde o paragraf 50, který právně ošetřuje situaci, kdy se žák ze zdravotních důvodů není schopen zúčastnit vyučování. Pokud tedy psychiatr napíše, že psychické důvody žákovi brání chodit do školy, tak se může učit doma, stejně jako kdyby šlo o individuální vzdělávání.

¹⁾ Aby to působilo více realisticky, tak jsem některé nespisovné výrazy záměrně neopravil.

A tak byl Michal šikanován až do konce školního roku, kdy byl agresor vyloučen ze školy (šikana totiž začala až v únoru, proto nebyl vyloučen již na konci prvního pololetí - tj. na konci ledna).

TELEFONÁT SE KTERÝM BYL MICHAL OPRAVDU SPOKOJEN

byl na podzim roku 1999, kdy na linku důvěry volal kvůli problémům ve své rodině. Musím připustit, že byl nejen spokojen, ale k tomuto telefonátu také nemá žádné výhrady. Od konzultantky dostal přesně ty rady, které potřeboval. Rozhovor s ní šlo skutečně nazvat *věcnou diskusí* bez nesmyslného nálepkování typu „ty si hledáš důvody“ či „ty máš ke všemu ‚ale‘“.

ZÁVĚR

Michal volal na tuto linku důvěry pouze několikrát, nemohu zde proto mluvit o této lince důvěry jako celku. V tomto případě můžeme mluvit pouze o těchto telefonátech.

V této kapitole byly zachyceny mj. následující mýty o šikaně:

1. Oběť si může sama za to, že je šikanována, pokud agresora provokuje, (a tak se proti tomu nemusí zasahovat).
2. Oběti šikany se nemohou bránit, protože jsou méně fyzicky vybavené než agresori, a tak by se jim měla doporučit návštěva posilovny.
3. Oběť si může sama za to, že je šikanována, pokud se tak děje opakovaně.

Podle mého názoru by na ně konzultanti během školení měli být více než velmi důrazně upozorňováni. Nejsem si jistý, jestli o nich byla poučena konzultantka, se kterou Michal hovořil při svém druhém telefonátu.

PO UKONČENÍ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Michal nastoupil na gymnázium. Přibližně po půl roce musel studium z psychických důvodů ukončit. Byl mu udělen plný invalidní důchod z důvodu depresí a úzkostných poruch, vyplývajících z dlouhodobé šikany na základní škole, provázané s rodinnými konflikty.